

De la generació perduda a una generació llançada a perdre.

Cultura i poder al País Valencià dels darrers anys

Julio A. Máñez

La munificència d'alguns sectors del govern d'Eduardo Zaplana amb el món de la cultura, ¿no suposa una fallida de les relacions entre la cultura i el poder polític de conseqüències potser irreversibles? Aquesta hipòtesi sembla plausible en una direcció doble. Els responsables institucionals de la nostra cultura manquen de la tradició que es diria pròpia d'aquest país, almenys, els darrers vint anys, motiu pel qual, en nom del desenvolupament de la cultura, potencien sota el seu mandat qualsevol producte susceptible de ser afegit a una llista cada vegada més llarga d'activitats culturals. I, alhora, aquesta disposició a convertir la cultura en aparador de la seua gestió política acomboia més voluntats artístiques d'allò que qualsevol observador sensat hauria gosat de vaticinar pocs anys enrere. Aquesta segona vessant del fenomen té homologies clares en moltes altres activitats, com ara la política pròpiament dita, l'economia o la reorientació de la sanitat pública, entre d'altres parcel·les d'actuació on la intervenció pública és decisiva. Ara: l'element diferen-

ciador consisteix en l'expectativa (ara es veu que d'escàs fonament) que el món de la cultura –per usar un terme globalitzador– hauria d'oposar més resistència als afanys propagandístics del partit actualment al govern per tal de perpetuar-se en el poder.

En qualsevol cas, sembla fora de dubte que la intervenció de bona part de les institucions culturals del govern Zaplana en el treball cultural aporta un perfil nou que contrasta amb experiències anteriors no tan llunyanes. La novetat consistiria en una pràctica planificada, propera a la comprovanda, en la qual no importa tant que el contingut del producte artístic s'ajuste a l'estratègia política dels seus subvencionadors com la possibilitat que aquests puguin gaudir personalment i políticament del suport personal i polític dels artistes.

És aquesta modalitat, que suposa una certa perversió respecte de pràctiques anteriors, la que resulta més contradictòria per als artistes que l'executen i més profitosa per al partit en el govern. Es tracta, en resum, d'una pràctica que permet vantar-se d'un liberalisme respectuós a tots els qui entren a protagonitzar aquesta història. El poder no imparteix consignes de caràcter artístic pel que fa a l'hipotètic significat

Julio A. Máñez és periodista i escriptor, col·laborador habitual del diari *El País*.

dels diferents productes estètics que subvenciona, i fins i tot admet obres que en principi podrien qüestionar els valors sobre els quals diu assentar-se el poder mateix, però deixa clar –per l'evidència mateixa de les seues actuacions– que fora del suport institucional no hi ha cap perspectiva de futur. Des de les plataformes de la creixent intervenció del govern en tota mena de treball cultural convida –i no precisament de passada– els seus subvencionats a ratificar amb el seu suport els actes a favor de la política global del govern. Fora de l'Església no hi ha salvació, però tampoc no n'hi ha fora del suport a la política d'un govern que es mostra minuciosament hàbil a l'hora de dispensar els seus favors culturals.

Per la seua banda, un grup nombrós de creadors culturals pot sumar-se a aquests propòsits aliens mitjançant la coartada –que poques vegades serà percebuda com a tal– que aqueixa col·laboració no els obliga a violentar la seua consciència, si més no en el procés de creació de la seua obra. I així, les vetlades amb Ana Botella serien mera cortesia, per bé que contribueixen a consolidar les oportunitats de producció, exhibició o difusió que altrament, si no se sumaven a aquesta felicitat circumstància, serien més aviat improbables o esporàdiques o locals. Els repunts de caràcter narcisista en nombrosos creadors culturals, o que es fan passar per tals, remataran la feina i tendiran a abonar l'explicació que per fi algú –es veu que no importa gaire de qui es tracte– reconeix uns mèrits que l'artista sempre havia estat convençut que atresorava més enllà del desdeny dels seus iguals o del seu públic.

Aquest tipus de desplaçament –no es compra ja l'obra, en el sentit d'acoblar-la

en la seua gènesi als interessos propis, sinó la col·laboració de l'autor amb un projecte polític molt concret– suposa una modificació d'una certa volada en el territori difícil de les relacions entre el poder polític i la cultura, promoguda tal vegada per l'habilitat dels tècnics provinents de la cultura política d'esquerra en incrustar-se en els dispositius culturals de la dreta, i cap observador podrà ignorar que això implica –si és que no és la condició mateixa de possibilitat– el menyspreu màxim que pot fer-se contra qualsevol tipologia de producte cultural. Dit d'una altra manera: Zaplana i el seu coratjós equip de relacions culturals no haurien dubtat a posar-se en contacte amb Pablo Picasso, en plena Guerra Civil, per a promocionar el *Germanika* a tot el món a condició que el pintor malagueny es deixara veure al balcó d'autoritats en el curs d'un d'aquells entusiasmes indescriptibles convocats a la Plaça d'Orient madrilenya. Perdoneu-me la hipèrbole, que em sembla justa si en traslladem les proporcions al vestíbul del Museu Sant Pius V de València, i potser es compartirà la sospita que alguna cosa d'això és el que està passant en la nostra cultura. Cert que molt probablement Picasso no hauria permès que el traiguessen a passejar sota pal·li; i hom dirà que perquè no en tenia cap necessitat. En qualsevol cas, el lector trobarà sense dificultats nombrosos exemples en el teatre o la pintura, l'escultura o la dansa, el cine o l'arquitectura, la narrativa o la poesia, de creadors reconvertis a aquest tipus de raonament fluctuant, sense necessitat que se'ls faça publicitat ací. D'això ja s'encarrega Consuelo Ciscar.

Com és natural, el marc d'un debat d'aquesta mena és molt més ampli del que

permet un article com aquest. Però ens trobem al punt precís que demana una certa distància per mirar d'entendre alguna cosa. Les característiques de la via valenciana a la transició democràtica tindran alguna rellevància en un procés que encara en pateix les conseqüències, sense perdre de vista la primerenca adscripció dels protagonistes de la cultura en aquell període a posicions d'esquerra més o menys nacionalista (en aquest sentit, les actes del Congrés de Cultura Catalana celebrat entre 1976 i 1977 són d'allò més il·lustratives) i sense menystenir la motivació d'un cert component generacional en raó del qual abunden els productors de cultura (treballadors de la cultura, se'n deia llavors) que –arribats a una certa edat– creuen merèixer el moment del seu reconeixement públic. El fet que sembla no importar-los gens ni mica les condicions precises ni la inspiració d'aquest adveniment, això és un problema col·lateral que tractarem més endavant. Un problema poc estudiat, que jo sàpiga, i que demanaria molta atenció, és l'adscripció, els anys immediatament anteriors a l'extinció del franquisme, d'un nombre significatiu de productors o futurs gestors de la cultura de la representació a posicions polítiques extraparlamentàries, val a dir, la profusió universitària de sigles polítiques entestades a reproduir a escala local les infinites escissions del trotskisme o les innumbrables versions del pensament autèntic de Mao Zedong, etcètera. En aquest sentit, la hipòtesi consisteix en el fet que el narcisisme implícit en aquesta mena de pràctica política universitària –en una època en què qualsevol estudiant amb alguna facilitat de paraula era líder d'una formació política esquerranosa d'almenys

quatre militants i atès que molts d'aquests líders eren, alhora, guies culturals– té el seu arrelament en un dispositiu gens conjuntural els efectes més grans del qual poden percebre's encara ara. Insistesc en la versió local i adaptada de tot aquest afer, perquè res que no siga la ignorància militant ha autoritzat mai la creença segons la qual es podria estar del costat de Joan Fuster i contra Freud al mateix temps.

Hom pot discutir si el model de transició cap a la democràcia fou el més escaient, atès el gran nombre de condicionants que el van orientar, i si no s'inscriuen en l'horitzó dels seus límits les deficiències que perduren encara avui, sobretot pel que fa a l'assumpció moral i col·lectiva d'un passat tan prolongat com escassament edificant. Però qualsevol que en siga la resposta, sembla clar que la via valenciana cap a la democràcia es va veure fortament pertorbada per certs grups de pressió autòctons, els mateixos que contribuïen a assolir a Madrid els acords que es negaven a pactar a la nostra comunitat, tot generant un clima d'enfrontament civil sense parió en d'altres comunitats. Aquesta circumstància no deixa de tenir interès pel que fa al conjunt de les pràctiques culturals, en el sentit que durant molt de temps forçà la identificació de la cultura autèntica amb les posicions polítiques de l'esquerra nacionalista. En aquesta orientació, mancada sovint de qualsevol perspectiva d'implantació real en el conjunt de la nostra societat, pot veure's el germen d'una propensió al desencís que, anys a venir, serviria a alguns protagonistes de la nostra cultura per justificar l'abandonament de les seues posicions anteriors en favor d'un pragmatisme sense cap altre horitzó que el de contribuir al rearma-

ment ideològic d'una dreta més o menys de nova planta —la que s'aplega al voltant de la política de Zaplana—, i la rendició sense condicions als seus desigis.

D'altra banda, sembla difícil entendre el desconcert dels partits d'esquerra i la insultant seguretat de la dreta, en un país tradicionalment de centreesquerra, si no es té present el fet que la dreta ha aconseguit en poc de temps el relleu generacional en les seues files i en els llocs de màxima responsabilitat política, una transformació que l'esquerra en el seu conjunt té encara pendent. I si no es té present, també, una de les conseqüències més espectaculars d'això: la *nova* dreta ha situat la pràctica política en un altre terreny, el d'una eficàcia aparent de la gestió que es vol més enllà de qualsevol debat ideològic —que es declara sobrer per decret—, en una mena de *primorriverisme* que esdevé cridaner per les seues constants exhibicions de desimboltura. En aquest terreny, l'esquerra tradicional no troba l'espai polític necessari per a qüestionar amb èxit una gestió que juga a desdenyar el debat que és la substància mateixa dels partits. Una altra conseqüència és que, puix que ja no es discuteix sobre idees, sinó sobre realitzacions, a aquesta dreta reciclada —el primer pas de la qual en el trajecte de l'autoafirmació vers l'hegemonia és la negació de la pertinència de la contraposició clàssica entre dreta i esquerra— no li representa cap problema d'integrar en els seus propòsits propagandístics qualsevol producte cultural, vinga d'on vinga. Per una banda, li interessa acomboiar el major nombre de voluntats en la seua ideologia improvisada d'integració centrista i, per una altra banda, el seu tradicional desdeny per la cultura li fa planera l'apropiació de tota

mena de productes, si això contribueix a reforçar la imatge liberal que s'atribueix i a condició de comptar, com a torna, amb el suport polític dels productors culturals. Un suport —i en són nombrosos els exemples que abonen aquesta afirmació— que caurà en el miratge de formular-se com a simulacre d'acord amb una gestió sectorial que ja no seria política sinó, senzillament, eficaç. No caldrà, per descomptat, afegir-hi que aquesta compartimentació estanca de les decisions polítiques de govern és il·lusòria, i que el suport a la gestió cultural d'una política determinada implica l'assentiment a aquesta política en el seu conjunt, car no deixa de ser cert que un artista no pot rebre una subvenció copiosa del mateix govern que menysté de desenvolupar els serveis socials i, ensems, al·legar com a descàrrec que no entén de política.

SUBMISSIÓ I CONTRAPARTIDES

El resultat és un panorama que aplega suficient atractiu perquè nombrosos productors de cultura renunciïn al que resta d'antigues fidelitats per a sumar-se a un projecte polític que els assegura la difusió ampliada de la seua obra i que fa de l'actual govern popular tant el seu patró com el millor dels seus clients. Aquesta submissió, perquè es tracta d'això, es disfressa sovint de reconeixement envers una gestió política que hom en dirà exemplar en les àrees en les quals els protagonistes tenen dipositats els seus interessos. Qualsevol apel·lació a la coresponsabilitat social els semblarà estranya. Caldria completar aquesta observació amb una anàlisi —encara per fer— de l'evolució de les diferents arts de la representació al fil de la major

recepció de subvencions institucionals. La hipòtesi de la censura indirecta pot semblar exagerada, però serà més plausible si es considera que el creixement de l'audiència que implica el suport institucional pot confondre's amb l'èxit personal, i aquest amb el desig d'aconteixar aqueix públic més nodrit al qual s'accedeix mitjançant el suport d'allò institucional... En el terreny de les arts escèniques aquesta evolució es troba en portes d'esdevenir notòria en el cas d'algunes companyies històriques, tot i que tampoc no es pot deixar de banda la possibilitat d'una reorientació estètica en el sentit que cal fornir al públic el que aquest desitja. Ara: aquesta instància és un enigma tan misteriós avui com fa un parell de dècades.

En termes més genèrics es pot considerar de tot punt modèlic, pel que fa a tot això, l'episodi, esdevingut no fa gaire, del suport polític fornir per un grup representatiu d'artistes plàstics a la directora general de Promoció Cultural. Com és sabut, una parlamentària socialista anuncià el seu propòsit de plantejar a les Corts Valencianes una pregunta relativa a la despesa pressupostària de l'esmentada direcció general. Tot seguit es produí una irada reacció per part dels artistes del circuit ciscarià que es pot desglossar en tres tipus d'actituds presents a gairebé totes les manifestacions d'aqueix grup d'artistes: la gestió de la directora general és esplèndida, els socialistes (que, recordem-ho, posaren en marxa l'IVAM i altres instituts culturals enmig d'un espectacular erm cultural, i en l'estela dels quals encara segueix el Partit Popular) mai no feren res de semblant, els representants socialistes no són qui per a formular al Parlament preguntes d'aquesta mena. De tot aquest

argumentari d'ocasió, que es diria dictat pels estratèges culturals del partit al govern, l'afirmació més perillosa és, sens dubte, aquella que de fet nega a una parlamentària socialista el dret de formular una pregunta a les Corts sobre qualsevol qüestió, car fins el demòcrata més tebi haurà de reconèixer que el control de la despesa pressupostària constitueix un dels requisits bàsics de la convivència en democràcia.

Que les opinions contràries a aquest dret incloguessen les veus de persones com José María Yturralde, Joan Cardells o José Sanleón, la biografia dels quals no manca de moments difícils en defensa de la concòrdia democràtica, indica fins a quin punt pot arrassar la política populista del partit al govern. La idea segons la qual hi ha principis bàsics que no poden bandejar-se a favor d'un benefactor ocasional sembla que s'ha perdut de vista fins a uns límits que poden considerar-se com a perillosos fins i tot per a la salubritat de l'obra de l'intel·lectual o l'artista, perquè cal que la capacitat d'enteniment s'haja esmussat molt per no fer-se càrrec del fet, bastant sovintejat, que moltes vegades el polític ambiciós no dubtarà a recórrer a qualsevol tripijoc si això beneficia els seus propòsits. D'altra banda, no sembla fora de lloc preguntar-se per la validesa d'uns productes culturals realitzats per qui tanta facilitat mostra a l'hora de deixar de banda les seues posicions cíviques per tal de no veure's exclòs dels dictats d'una política institucional que, cal insistir-hi, es finança amb els pressupostos públics.

No deixa de sobtar la facilitat amb què intel·lectuals i artistes es creuen amb dret a viure del diner públic, fins en un panorama econòmic on sobresurt la privatització de les empreses públiques rendibles.

Com si una direcció general de Cultura no pogués funcionar com a empresa pública al servei del seu titular. Que a certs artistes els resulte més ardu sobreviure sotmetent-se a les lleis del mercat, em sembla que no n'és explicació suficient, car l'autèntic reconeixement de qualsevol activitat no estrictament productiva –i especialment de les que hom pot considerar artístiques– vindrà sempre d'aquelles instàncies aureolades amb el prestigi d'allò públic, en la mesura que els detentors del poder polític, i dels seus dispositius culturals, funcionen sobre el simulacre de representativitat que inclouria tots els ciutadans sense exclusions. Una distinció de la Generalitat o una exposició o una producció teatral auspiciada des dels poders públics té l'avantatge d'ampliar d'entrada el consens d'origen. No hi fa res l'opinió dels espectadors, i menys encara la dels crítics. Ni tan sols importen els resultats. Allò que es destaca ací és que la instància pública de representació, parcial però legitimada pel simulacre d'universalitat restringida, reconeix el valor implícit dels productes culturals que subvenciona com si es tractàs d'una entitat superior en rang al gust particular o privat. I a l'inrevés: si ens financen els representants polítics democràticament elegits, és perquè ens trobem en sintonia no ja amb les opinions particulars, sinó amb l'opinió general, expressada en termes de còmput de vots, que sempre serà anterior, o de vegades coincident, a la nostra intervenció. Els misteris de l'ànima humana poden ser insondables, però aquest tipus de raonament implícit té l'avantatge d'eliminar el risc a favor del desavantatge de perdre's en abstraccions il·lusòries. A la pràctica, funciona com un parany per delegació segons la

qual la producció i difusió de l'art i els seus productes seran validades pels qui es consideren representants polítics dels ciutadans i no pels ciutadans mateixos.

Mantinc que cap intel·lectual i cap dels sensibles artistes que es troben a les mans del zaplanisme per tal d'obtenir a la fi la merescuda difusió de la seua obra, *ninguneada* com és públic i notori per anteriors governs socialistes, haurien de defensar posicions d'aquesta mena, encara que fos només en raó dels pàl·lids residus d'una certa continuïtat històrica, per bé que les coordenades d'una situació política tan lamentable per altres conceptes no fa més que encoratjar-los-hi. Precisament s'insisteix ací que la lluentor d'aparador que els artistes poden aportar a qualsevol programa, campanya electoral o activitat política –en la mesura que se suposa que els productors de cultura són més coneguts del públic que els grans banquers o els empresaris governamentals, tot i que menys decisius a l'hora de determinar l'orientació dels pressupostos públics– és qualsevol cosa tret d'innocent i que és d'allò més oportú de plantejar-se l'abast del suport estratègic, i més accessible al ciutadà, que es presta a una determinada política contradictòria que simultanieja la generositat amb la dubtosa puixança de la indústria audiovisual i una gasiveria endèmica envers les necessitats dels immigrants. Responsable d'aquesta disparitat deliberada no és tan sols el polític: també hi aporta la seua quota l'intel·lectual, l'artista o el professional de la cultura que admet de grat la sectorialització il·lusòria de la intervenció pública en la societat civil.

El fet que s'esmente ací el difús territori de l'audiovisual no respon a un caprici ni, menys encara, a una concepció apres-

sada dels nombrosos problemes culturals que creen neguit. Una de les virtuts més notables dels responsables culturals del partit al govern consisteix en la posada en pràctica d'alguna cosa pareguda a l'entris-me justificatiu en els problemes endèmics de la nostra producció cultural. Per bé que fóra més encertat de dir-ne: d'una part només. ¿De quina? Aquella que el partit al govern creu que li pot servir més fàcilment de tapadora per a d'altres actuacions de caire econòmic, aquella que podria fer-li nosa en períodes electorals si no oferia el simulacre d'acords puntuals orientats cap al seu desenvolupament futur, aquella que pot viatjar sense gaires problemes més enllà de les nostres fronteres i acreditar la nostra vitalitat cultural –tot generant de passada l'esbalaïment de minses elits brasileres i costa-riquenyas que, evidentment, també tenen dret a gaudir de les arts innumbrables dels artistes valencians–, aquella que es pot oferir com a mostra de solvència sobrevinguda a uns altres circuits culturals de l'estat, etcètera.

Un altre exemple singular de la desimboltura de la política cultural d'aquest govern, i dels seus còmplices, són els casos recents dels projectes de les ciutats del Cinema i del Teatre, o de l'Audiovisual i de les Arts Escèniques si volem donar-li més èmfasi a la pensada. El projecte de la Ciutat del Cinema sembla que obeeix a la conjunció astral dels capricis de les acaballes del cineasta Luis García Berlanga –que troba a faltar una època gloriosa del cinema espanyol que mai no va viure i en la qual mai no participà: el que animaven els productes de Benito Perojo o Cesáreo González i Sara Montiel o Lola Flores– i les ànsies de grandesa del govern de Zaplana, qui hi veu l'ocasió perfecta per a

fer-se d'un sol colp amb els serveis d'un cineasta prestigiós i acomplir alhora un altre dels seus grans projectes emblemàtics, o fantasmàtics. Per davall hi compareixen d'altres circumstàncies de primer ordre, com ara l'especulació immobiliària i una visió de la cultura com a macroexpositor de superbombolla, a la qual cosa caldrà afergir, encara, la col·laboració imprescindible de tres o quatre personatges de la fosca semiindústria local del cinema.

Si inicialment s'havia pensat per pal·liar els dèficits turístics de Sagunt, la Ciutat del Cinema es construirà finalment a Alacant, a fi d'il·luminar fins on siga possible un ombrívol projecte anterior, el de la Ciutat de la Llum (i ja caldria fer una reflexió seriosa sobre l'afició d'aquests governants de poble a la construcció de nova planta de tota mena de ciutats del que siga), en el qual no està gens clar ni tan sols com podria integrar-se. Fins fa uns pocs mesos els arguments a favor d'aquesta macrociutat de l'espectacle visual eren dels de Berlanga. En resum: disposar d'un port de mar per disfressar-lo de decorat i que el puguen visitar els turistes, i comptar amb l'habilitat artesanal dels nostres artistes fallers per a... construir decorats. Ara: malauradament, la indústria europea del cinema no té res a veure amb una Ciutat de les Arts Decoratives. Sembla que no caldrà prendre's seriosament aquesta mena d'arguments: però així estan les coses. Ja posats a fornir alguna dada més, en la presentació saguntina de l'assumpte hom digué que una inversió d'uns 20.000 milions de pessetes podria considerar-se rendible només que als estudis d'aquesta futura ciutat cinematogràfica hom hi arribés a rodar anualment quatre pel·lícules i una producció

televisiva (no s'hi arribà a especificar amb quants fallers com a figurants i amb quina necessitat de port de mar com a decorat), quan tothom sap que el criteri dels estudis cinematogràfics fixa en el rodatge d'una trentena de pel·lícules a l'any l'índex de rendibilitat. Com és lògic, la pregunta obligada té a veure amb les necessitats reals que aconsellen la creació de nova planta d'un costosíssim complex audiovisual d'aquestes característiques, més enllà de l'impuls estrictament polític que hi ha darrere.

Quelcom de semblant pot dir-se de l'encara més indefinida Ciutat de les Arts Escèniques, de la qual només se sap que anirà a raure als terrenys i instal·lacions desballestades dels antics Alts Forns de Sagunt, no se sap ben bé en funció de quin criteri o planificació estratègica. Ací, i sense entrar en més detalls, la contradicció és més cridanera encara, si es considera que els teatres públics de València tanquen al maig i no tornen a obrir fins a mitjan octubre, que els seus índexs d'ocupació de sala es compten entre els més baixos de tot l'Estat espanyol, per no dir res dels ingressos de taquilla (vegeu l'anuari de la SGAE corresponent a 1998, per exemple), i tot això sense oblidar que manca encara, d'ençà de l'adveniment dels populars al govern, una definició precisa de les característiques o dels objectius de la seua intervenció en l'àrea de les arts escèniques, farcida de contradiccions en què no caldrà insistir ara. Més encara: les instal·lacions del teatre romà de Sagunt (a mig construir pels entrebancs interposats pel mateix Partit Popular a la seua remodelació: manca encara dels complements necessaris d'escenari per assegurar condicions escaients per a qualsevol representació) amb prou feines són utilitzades un parell de setma-

nes a l'agost, quan qualsevol programador assenyat no dubtaria a fer-lo servir més intensament entre finals de maig i finals de setembre. Això són només indicis de la precarietat de la política escènica actual. Però tot s'agreuja encara més davant la sospita que hom llança aquests projectes en plena campanya electoral sense disposar de cap estudi previ de viabilitat per àrees de població, hàbits de consum d'oci i altres paràmetres tan acreditats en la definició de les actuacions públiques en la indústria cultural. La sospita que, a més de tot el que s'ha assenyalat, es procedeix d'una manera semblant a la que predomina en el llançament de nous programes televisius (un sondeig apressat —que tal vegada ni tan sols s'ha fet en el cas que ens ocupa— justifica la preproducció, producció i postproducció d'un espai que igual s'enfonsa a la segona setmana d'emissió: però ací la fallida es minimitza per l'efecte corrector de l'oferta diversificada, etcètera), no fa més que reblar la certesa d'un afany d'improvisació que no té res a veure amb la seriositat que s'adjudica als propòsits dels equipaments culturals de llarg abast.

En tot cas, no caldrà insistir massa en el fet que ni la construcció de la Ciutat de la Llum o del Cinema ni la reconversió de les instal·lacions dels Alts Forns de Sagunt en Ciutat de les Arts Escèniques no obeeixen a cap urgència real d'un sector puixant que demanaria el suport institucional per a la creació d'infraestructures en coherència amb la seua fase d'expansió. No em detindré en els detalls, però cal dir que a València es produïren tres pel·lícules fa uns cinc anys (i es produïren totes alhora com a fruit d'un atzar administratiu en el calendari de les subvencions institucionals) que obtingueren un fracàs comercial

estrepitós en la seua distribució normal en pantalla, i no ben bé perquè es tractàs de pel·lícules difícils per al públic o acollides a la modalitat estilística d'«Art i Assaig», sinó perquè eren insofribles. Especialment patètic fou el cas de *La camisa de la serpiente*, impulsada per Joan Álvarez, un dels adalils de la Ciutat del Cinema: després del seu (previsible) fracàs en les pantalles no se li va acudir res de millor que, valent-se d'influències extraartístiques, fer projectar la pel·lícula pel circuit d'instituts d'ensenyament secundari, amb els resultats desventurats que calia esperar. És tot just aquesta propensió a fer passar, a càrrec de les institucions públiques, com a acceptables uns productes que són més aviat un desgavell, i finançats pel diner públic, d'allò que es tracta en aquest article. I el mateix passa amb les Arts Escèniques. Si la política teatral del govern es mostra incapaç de fer, per exemple, del Teatre Principal de València, un escenari digne d'aquest nom, aleshores es poden considerar sobrers qualssevol altres escenaris de nova planta que la política cultural del govern s'enteste a aixecar per tal de demostrar la seua manca de timidesa a l'hora d'escometre els grans problemes del teatre o el cinema, dels museus o les galeries d'art. I tanmateix aquesta política instal·lada en el disbarat que tendeix, sense saber-ho, a magnificar els problemes a què haurà d'enfrontar-se en el futur, troba el suport d'un bon nombre de professionals que coneixen a bastament els envitricollats problemes que pateixen els seus sectors respectius. No cal dir que aquesta situació no provoca cap sensació plaent en els seus crítics.

LÍMITS DE LA RESPONSABILITAT

¿Qui pot dubtar dels propòsits clarament electoralistes i, doncs, inequívocament polítics, de la major part dels projectes macroculturals del govern popular? Per això no sembla fora de lloc de preguntar-se, com apuntàvem més amunt, si els productors de cultura que donen suport a aquesta mena de projectes són conscients que, alhora, donen suport a la política del govern en el seu conjunt, amb independència de la percepció que s'estimen més de crear-se pel que fa a això, i més enllà de l'eficàcia real de la seua col·laboració en les campanyes electorals. Entre altres coses la pregunta és si l'artista àmpliament promogut des de les esferes del poder, i que troba l'ocasió tot sovint única per a difondre la seua obra més enllà dels circuits locals, se solidaritza no sols amb la política cultural del govern que el promociona, sinó també, i en nom de la coherència, amb la política global d'aquest. I, en cas contrari, on col·locarà els límits de la seua responsabilitat?

Una preocupació d'aquest tipus hauria de completar-se potser amb la hipòtesi que una bona part dels efectes indesitjats de la política dels socialistes en la darrera fase del seu mandat s'ha convertit, precisament, en objectiu prioritari del partit actualment al govern, sobretot pel que fa a les decisions de caràcter econòmic, però també a les relacionades amb la sanitat o la cultura, l'ensenyament o els excessos en l'ús dels mitjans de comunicació públics. En aquest sentit, la contribució ideològica de nombrosos professionals de la cultura a l'interès del govern a fer passar com a superada la contraposició clàssica entre dreta

i esquerra polítiques, tot i que amb diferents graus de col·laboració, és força notable, per bé que molts dels seus executors no perceben sempre el caire justificatiu ni les conseqüències despolititzadores d'un propòsit que, de vegades, llisca gairebé sense adonar-nos-en vers actituds clarament antidemocràtiques.

Amb tot, no n'hi ha prou amb que existesquen ofertes desarmants per als creadors al mercat cultural: ha d'haver-hi persones disposades a acceptar-les. En la disponibilitat actual —que, en la meua opinió, frega amb el disbarat— de nombrosos creadors culturals compareixen també circumstàncies biogràfiques, no tant de caire personal com, fins a cert punt, generacionals. Ja se sap que la vanitat demana satisfacció com més aviat millor: en un altre cas es transforma en ressentiment. Aquest atribut psicològic pot tenir un cert pes com a factor explicatiu, sobretot si es té present que la vanitat està probablement exempta de motivacions lligades a les adscripcions polítiques.

Ara, potser hi té un pes més gran la referència a una certa feblesa conceptual en el procés de formació d'aquest nodrit grup de professionals que es va covar en els neguits cívics i polítics de la mà de grups estudiantils d'extrema esquerra, que sovint lideraven, que adoptà posicions properes al partit comunista quan aquest tenia alguna possibilitat d'assolir un cert poder polític, que donà suport als socialistes quan aquests ocuparen una posició de primer pla, i que ha acabat aportant tot aquest cabal d'idees rebudes a corre-cuita als argumentaris electorals de la dreta de tota la vida. Sembla obvi que les posicions properes al comunisme i les seues variants ideològiques representaven un resum cir-

cumstancial d'una situació més àmpliament desventurada. I que les condicions que permeten suggerir que la societat es troba encara ben lluny del millor dels mons possibles perviuran encara durant un període indeterminat de temps.

Així les coses, el fals debat sobre la pertinència de la contraposició entre dreta i esquerra, que hom voldria liquidada, no tindria cap interès si no fos perquè les raons que atorguen credibilitat a la necessitat d'un discurs d'esquerres continuen sent bàsicament les mateixes. Com no siga que es considere que, al marge dels trets específics de cada situació regional europea, allò que s'esdevé a Àfrica no té cap relació amb la resta de la política mundial. Entre tants altres exemples que podríem invocar, no es pot afirmar alegrement que el procés de globalització converteix en antigalles els fonaments mateixos d'aquesta discussió i ignorar, alhora, que la situació esfereïdora i subordinada d'una munió de països perifèrics és un efecte més d'aquest mateix procés d'aparença unificadora.

És tot just la interessada abdicació d'aquest tipus de correlacions probables el que permet suggerir que la rica evolució interior de molts dels nostres professionals de la cultura pot ser qualificada, sense exageració, com la d'una generació no tant perduda com, fins a cert punt, llançada a perdre. L'esbós dels perfils d'una possible alternativa a aquesta situació depassa, sens dubte, els límits d'aquest article. És possible, tot i que no n'estic completament convençut, que nosaltres hàgem canviat. Però l'enorme capacitat de reproducció de la desgràcia en qualsevol dels països d'aquest món no sembla que evolucione tan de pressa. Vet ací el territori del debat. □